

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО Й СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Гаврилюк О.В., д.е.н., проф.

*Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України
(м. Київ, Україна)*

Україна потребує розробки дієвих національних стратегій сталого та інноваційного розвитку, безпосередньо пов'язаних із стратегією структурної політики, яка також відсутня. Забезпечення сталого розвитку тісно узгоджується з перспективами більш активного підключення до європейських інтеграційних процесів. Але активізація процесу європейської інтеграції, у свою чергу, базується в т.ч. на необхідності подолання глибокого технологічного відставання від розвинених країн і завершення постсоціалістичної трансформації економіки й суспільства.

Реалізація двох головних пріоритетів інноваційної політики – підвищення зайнятості й конкурентоспроможності національної економіки – стало можливим у країнах Центрально-Східної Європи (ЦСЕ) багато в чому завдяки проникненню в економіку великих транснаціональних корпорацій. Однак, незважаючи на вигоди країн регіону від прибуткових і високотехнологічних вкладень іноземних інвесторів, у довгостроковій перспективі спеціалізація цих країн виглядає неоднозначно.

По-перше, інтеграція іноземного й національного секторів промисловості залишається слабкою, власне виробництво різко відстає за показниками ефективності, якості продукції й оплати праці від підприємств із іноземною участю. Іноземні інвестори відкривають у регіоні ЦСЕ власні виробництва, що працюють за модульним принципом, а традиційні низькоприбуткові галузі залишаються поза зоною їх інтересу. По-друге, галузі промисловості дедалі більше тяжіють до “монопродукції”. За такої моделі погіршення становища материнських компаній відразу негативно позначається на діяльності їх підприємств у регіоні. По-третє, незважаючи на динаміку експорту, погіршується зовнішньоторговельна збалансованість.

У результаті опори на ТНК, як основному джерелі технологічних інновацій, наука в країнах ЦСЕ опинилася в скрутному становищі: майже цілком розпалася індустріальна й науково-дослідна діяльність, прикладні дослідження частково або повністю були прикриті. За час постсоціалістичної трансформації країни ЦСЕ втратили 50-75% наукових кадрів.

Також існує проблема залежності національних економік від ТНК. В умовах неухильного й бурхливого ускладнення світового інноваційного процесу й рівня технологічних знань, ТНК віддають Східній Європі тільки “нижні поверхи” накопичених і використовуваних знань. Основна проблема у взаєминах держав із ТНК полягає в неможливості забезпечення своєчасного

трансферу технологій від іноземних компаній до національних підприємств.

Таким чином, країни ЦСЄ автоматично стали на шлях наздоганяючого розвитку, що не складає оптимальної моделі в умовах нинішнього швидкоплинного розвитку. Єдиним варіантом вирішення перерахованих проблем і протиріч, а також наближення до сталого розвитку могла б стати ефективна промислова політика, яка б дозволила надолужити економічне й технологічне відставання від партнерів по Євросоюзу й мінімізувати залежність від ТНК.

Особливі зусилля потрібно приділити відтворенню ще не до кінця втраченого науково-технологічного потенціалу. Мова, зокрема, йде про збільшення обсягу коштів на розвиток науки. Крім цього, потрібно думати про розвиток національної інноваційної й промислової політики – створювати власні високотехнологічні виробництва, центри й агентства трансферу технологій, стимулювати НДДКР і підтримувати конкретні проекти. Чималу роль пропонується приділити розвитку ехнологічних платформ, створенню технологічних парків і бізнес-інкубаторів, які повинні стати складовими частинами перебудови національної промисловості та її адаптації до норм Євросоюзу.

Проблеми переходу країн ЦСЄ до інноваційної моделі розвитку кореспондують завданнями, які постають і перед Україною. Констатується їх схожість – підвищення конкурентоспроможності продукції й економічної ефективності, піднесення промисловості до технологічного рівня розвинених країн і т.д.

Поки що можна висловити глибокий песимізм щодо становища в науковій сфері в Україні, де слідом за країнами ЦСЄ втрачається науковий потенціал. У контексті реалізації наміру перебування в ряді розвинених держав – країн з повним науковим, промисловим, інноваційним циклом, східноєвропейський досвід побудови інноваційної економіки з високою участю ТНК в інноваційному процесі для України у цілому неприйнятний. Потрібно знайти “золоту середину” у взаєминах із ТНК – одержати максимум вигід від іноземних інвестицій і одночасно не впасти в залежність від них у плані власного технологічного й інноваційного розвитку.

Один із виходів полягає у вирішенні інфраструктурних проблем. Саме розвинутої інноваційної інфраструктури бракує для повного використання накопиченого наукового потенціалу. Щоб зберегти цей потенціал і запобігти подальшій руйнації або повному зникненню галузевої й фундаментальної науки, необхідна цілісна стратегія інноваційного розвитку, що в свою чергу пов’язана з стратегією сталого розвитку.

Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О. Ф. (м. Суми, 24–26 квітня 2013 р.) : у 4 т. / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – Т. 1. – С. 51-52.